

НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ. МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ. ДЕМОГРАФІЧНА ПОЛІТИКА.

КІЛЬКІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.

▶ Україна посідає 38-ме місце в світі та 6-те в Європі за чисельністю населення.

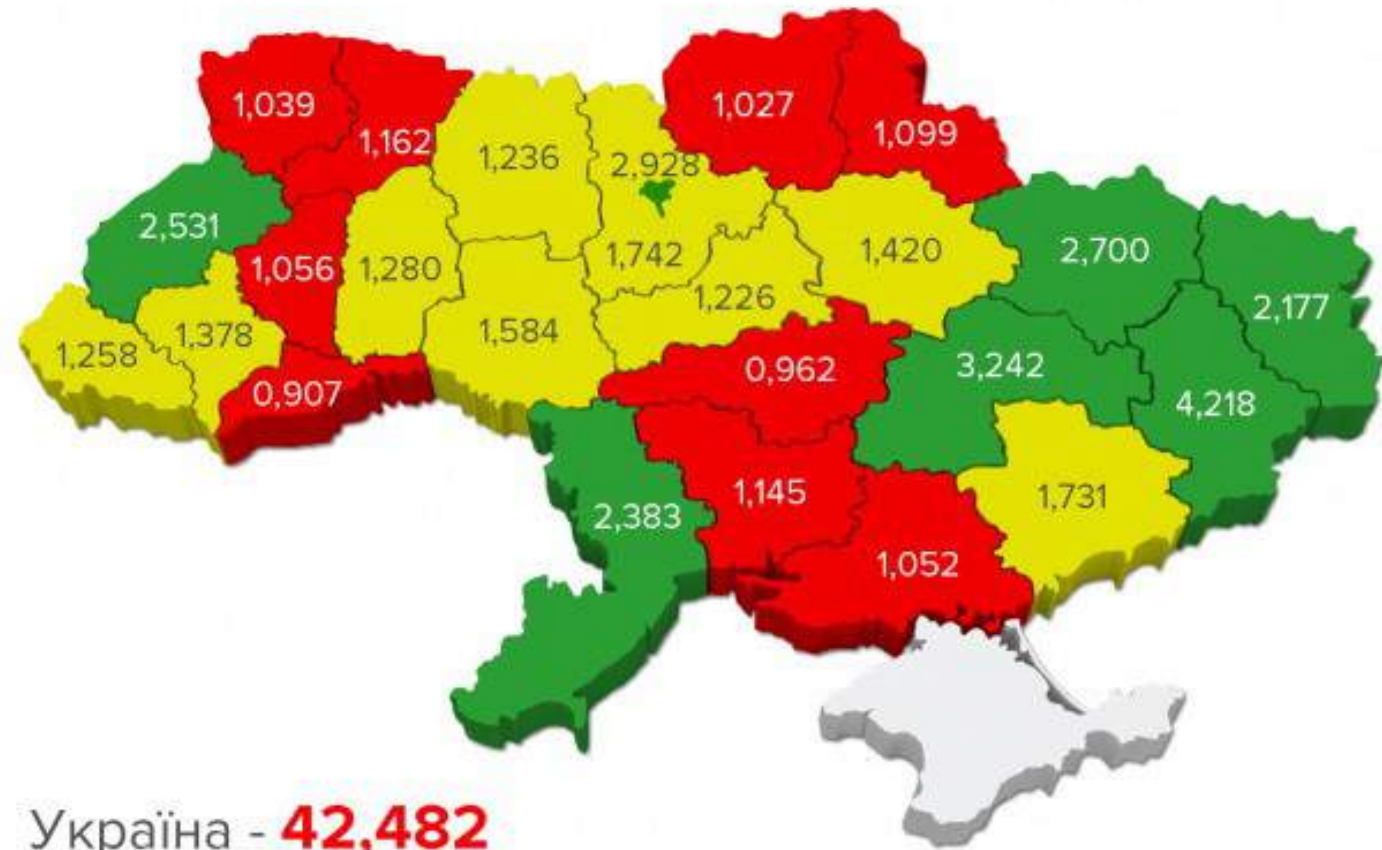
▶ У нашій країні проживає близько 42 млн осіб (2019 р.), що становить 0,56 % від населення планети.

▶ Протягом ХХ ст. кількість населення в країні змінювалося нерівномірно.

▶ Після Другої світової війни була тенденція щодо її зростання аж до початку 90-х рр. ХХ ст. й досягла максимальної позначки 52,2 млн осіб у 1993 р.

▶ Але з того часу почалося неухильне скорочення кількості населення. За останні чверть століття в країні громадян стало менше на 10 млн осіб. У наш час тенденції до скорочення кількості населення зберігаються.

Населення України за областями,
червень 2017, млн осіб

ДИНАМІКА ЧИСЕЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Населення України, млн. осіб

	Всього
1990	51,838
1995	51,728
2000	49,430
2005	47,280
2010	45,963
2015	42,929
2016	42,760
Січень 2017	42,585
Червень 2017	42,482

Віковий розподіл населення, млн. осіб

	0-15 років	16-59 років	60+
1990	11,814	30,291	9,451
2000	9,572	29,353	10,190
2010	6,983	29,329	9,471
2015	6,816	26,613	9,330
2016	6,856	26,317	9,417
2017	6,887	25,982	9,546

Є ТРИ ГРУПИ ЧИННИКІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ДИНАМІКУ ЧИСЕЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ: ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ.

ЕКОНОМІЧНІ негаразди пов'язані з глибинною кризою, що її переживала наша країна на шляху переходу від планової до ринкової економіки.

СОЦІАЛЬНІ причини скорочення населення зумовлені недостатнім фінансуванням системи охорони здоров'я, зростання кількості розлучень, стрімким збільшенням частки людей літнього віку, виїздом з країни людей працездатного віку за кордон.

ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ в багатьох регіонах країни є складною через значне забруднення навколишнього середовища, аварію на Чорнобильській АЕС.

Це призводить до зростання рівня захворюваності та смертності.

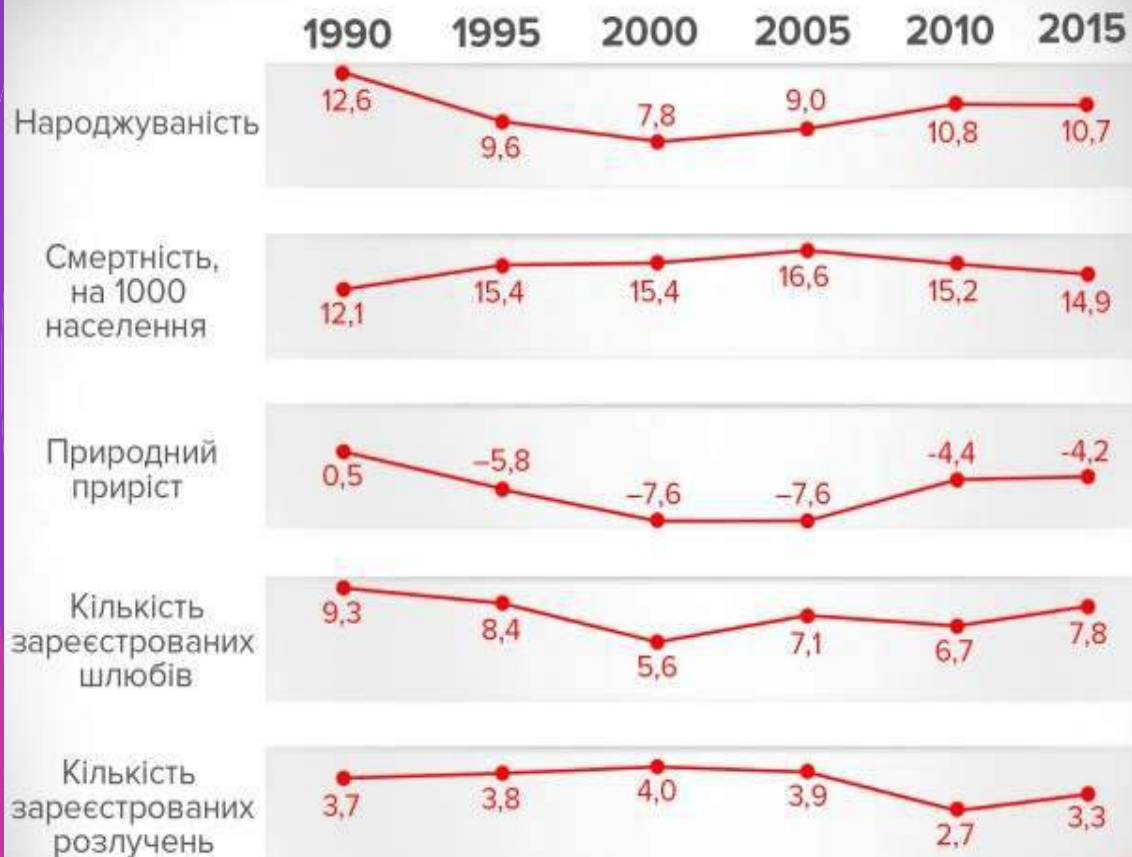
2017 р. природний приріст = - 5.1‰, народжуваність = 9.4‰, смертність = - 14.5‰.

Динаміка приросту населення

Примітка - на 1000 населення

Населення України, млн. осіб

▶ Для України характерні **ПЕРШИЙ (ЗВУЖЕНИЙ) ТИП ВІДТВОРЕННЯ** населення, дуже низькі показники народжуваності (10,5 ‰ у 2016 р.) й високі – смертності (14,4 ‰), тому й низький природний приріст (-3,9 ‰).

▶ Отже, для України характерна **ДЕПОПУЛЯЦІЯ**, коли рівень смертності перевищує рівень народжуваності.

▶ У сільській місцевості темпи депопуляції є ще більшими через переїзд молоді до міст та абсолютне переважання частки людей літнього віку.

▶ Це призводить до вимирання сіл. Щотижня в Україні зникає одне село.

▶ Показники природного приросту населення в Україні свідчать про кризу в демографічній ситуації.

- ▶ Це пов'язують із впливом **ПРИРОДНИХ ЧИННИКІВ**, як-то зростання середньої тривалості життя та стрімке «старіння» населення.
- ▶ Аналіз статистичних даних показує, що очікувана тривалість життя в Україні вища у жінок, ніж у чоловіків майже на 10 років (відповідно 76,2 та 66,3 року).
- ▶ **«СТАРІННЯ»** населення спричиняє зменшення частки працездатного населення, посилює тиск на медичні та соціальні установи, важким тягарем податків лягає на плечі працюючих.
- ▶ Слід також додати **СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ** зниження рівня народжуваності, такі як зайнятість жінки на роботі, пізній вступ людей у шлюб, часті розлучення подружжів, підвищення рівня культури суспільства, поширення міського способу життя, виробничий травматизм, поширення шкідливих звичок, нещасні випадки тощо.
- ▶ До зазначених чинників додаються глибока затяжна криза в економіці та соціальній сфері, неякісна медицина, військові дії на території країни, еміграція молодого населення.

ПРОСТОРОВІ ВІДМІННОСТІ ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ.

▶ Показники відтворення населення в Україні мають певні територіальні відмінності.

▶ Так, традиційно **НАЙВИЩИМ РІВНЕМ НАРОДЖУВАНОСТІ ТА НИЖЧИМ ЗА СЕРЕДНІЙ ПО КРАЇНІ РІВНЕМ СМЕРТНОСТІ ВИРІЗНЯЮТЬСЯ ЗАХІДНІ ОБЛАСТІ, ОСОБЛИВО РІВНЕНСЬКА, ЗАКАРПАТСЬКА ТА ВОЛИНСЬКА.** Там невисокий додатний показник природного приросту або близький до 0 %.

▶ Такі самі демографічні особливості характерні й для столиці. *Київ* має найвищі показники додатного природного приросту в країні.

▶ **ДЛЯ ПРОМИСЛОВИХ ОБЛАСТЕЙ З ВИСОКОЮ ЧАСТКОЮ МІСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ (ХАРКІВСЬКОЇ, ЗАПОРІЗЬКОЇ, ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ) ХАРАКТЕРНІ НИЗЬКА НАРОДЖУВАНІСТЬ ТА ВИСОКА СМЕРТНІСТЬ,** що спричиняє значно вищі за середні по країні показники депопуляції. Це пояснюється негативною екологічною ситуацією, деіндустріалізацією, переїздом заможних людей на постійне місце проживання до столиці.

▶ **ЕКСТРЕМАЛЬНО НИЗЬКІ ПОКАЗНИКИ НАРОДЖУВАНОСТІ ХАРАКТЕРНІ ДЛЯ ОБЛАСТЕЙ, НА ТЕРИТОРІЇ ЯКИХ ВІДБУВАЮТЬСЯ ВІЙСЬКОВІ ДІЇ – ЛУГАНСЬКОЇ ТА ДОНЕЦЬКОЇ; ДЛЯ ОБЛАСТЕЙ ЗІ ЗНАЧНОЮ ЧАСТКОЮ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ: ЧЕРНІГІВСЬКОЇ, СУМСЬКОЇ, ЧЕРКАСЬКОЇ, ПОЛТАВСЬКОЇ, КІРОВОГРАДСЬКОЇ.** У цих областях не лише низький рівень народжуваності, а й надто високий рівень смертності, який майже в 1,5 раза перевищує середній показник по країні.

▶ Сільське населення страждає від гострих соціально-економічних проблем, що ставить його на межу вимирання. Злидні та безробіття, занепад соціальної сфери (відсутність якісної освіти, дошкільних та культурних закладів) примушують молодь залишати села. Старіння» селян призвело до погіршення демографічної ситуації та вимирання українських сіл.

▶ **НАЙВИЩИМИ ТЕМПАМИ СКОРОЧУЄТЬСЯ НАСЕЛЕННЯ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.** Без заохочення молоді до проживання в сільській місцевості демографічні проблеми подолати неможливо.

ОСОБЛИВОСТІ СТАТЕВОГО ТА ВІКОВОГО СКЛАДУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.

У статевій структурі населення України помітні значні відмінності між часткою жіночого та чоловічого населення: відповідно 53,8 та 46,2 %.

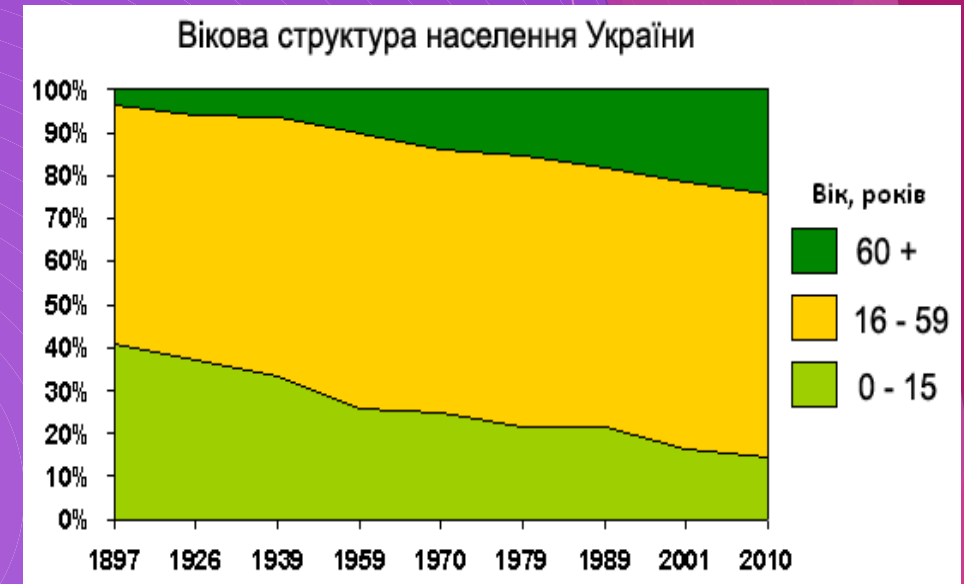
За статево-віковою пірамідою помітно, як змінюється співвідношення чоловіків та жінок за віковими категоріями.

Якщо у віці до 14 років хлопчиків трохи більше, то в віці понад 40 років переважають жінки.

Біологічні причини цього – генетично зумовлена вища смертність та менша тривалість життя чоловічого населення.

Серед соціальних причин: робота у важких та небезпечних умовах, згубні звички, вищий відсоток травматизму серед чоловічого населення серед емігрантів.

В останні роки ще додалася участь у військових операціях на сході України.

З першим типом відтворення населення в Україні пов'язаний *регресивний* тип вікової структури населення з малою часткою дітей (0 – 14 років) та великою часткою літніх людей (в Україні – понад 60 років).

Згідно зі статистикою нині в нашій державі живе 11,9 млн пенсіонерів, у т. ч. за віком – понад 9,8 млн.

В Україні стрімко відбувається *демографічне старіння* як «зверху», так і «знизу»

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

- ▶ В Україні спостерігається незначне, але *позитивне сальдо міграцій*. За даними 2017 р. з країни емігрувало близько 22,9 тис. осіб, а прибуло 33,5 тис. іммігрантів.
- ▶ Але від'їжджають переважно кваліфіковані робітники та науковці, а прибувають – біженці та переселенці: вихідці з Кавказу, країн Центральної та Східної Азії, Молдови. Серед них є багато нелегальних мігрантів.
- ▶ Найбільший приріст мігрантів характерний для Києва, Київської та Одеської областей.
- ▶ Трудова міграція з України зростає. За даними Світового банку, наша держава посідає 5-те місце в світі за кількістю емігрантів (близько 6,6 млн осіб).
- ▶ Це спричинено низкою чинників: *високий рівень безробіття, низький рівень життя та соціального забезпечення, потреба в фінансах на відкриття власного бізнесу, незадоволення умовами праці, а також нерівність доходів порівняно з різними країнами*

За межами України працює понад 3.5 млн. осіб. Найбільше офіційно працевлаштовані в Німеччині, Франції, Греції, Італії. Збільшується потік до США.

- ▶ Водночас під впливом глобалізації зростає попит на кваліфіковану й водночас дешеву українську робочу силу.
- ▶ Найбільш привабливими для українців є країни Європи (Польща, Чехія, Німеччина, Угорщина, Італія, Іспанія, Португалія), Росія, Канада, США.

Портрет українського емігранта

Де найбільше українців

У Росії проживає найбільша кількість українських емігрантів – 4,4 млн. Це більше половини всіх українців за кордоном.

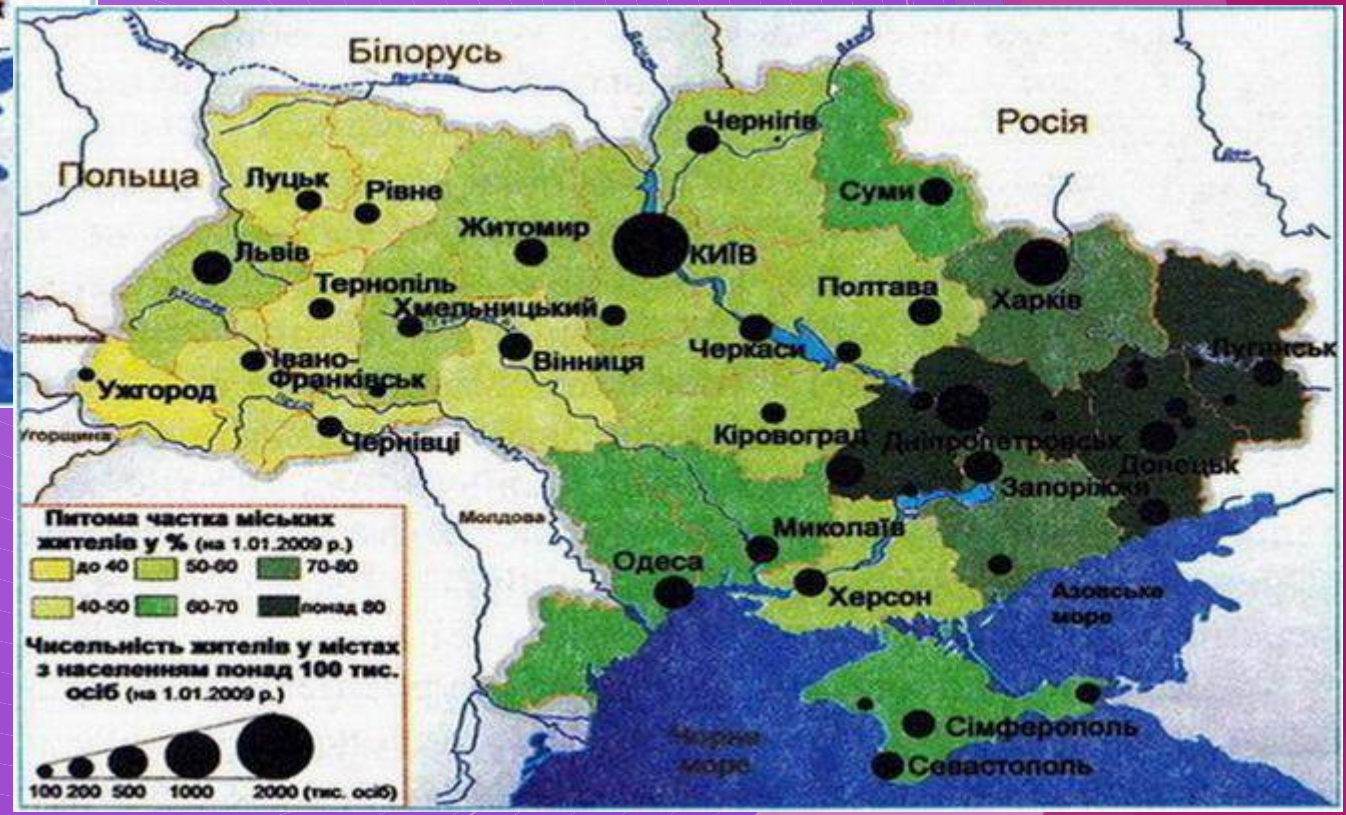
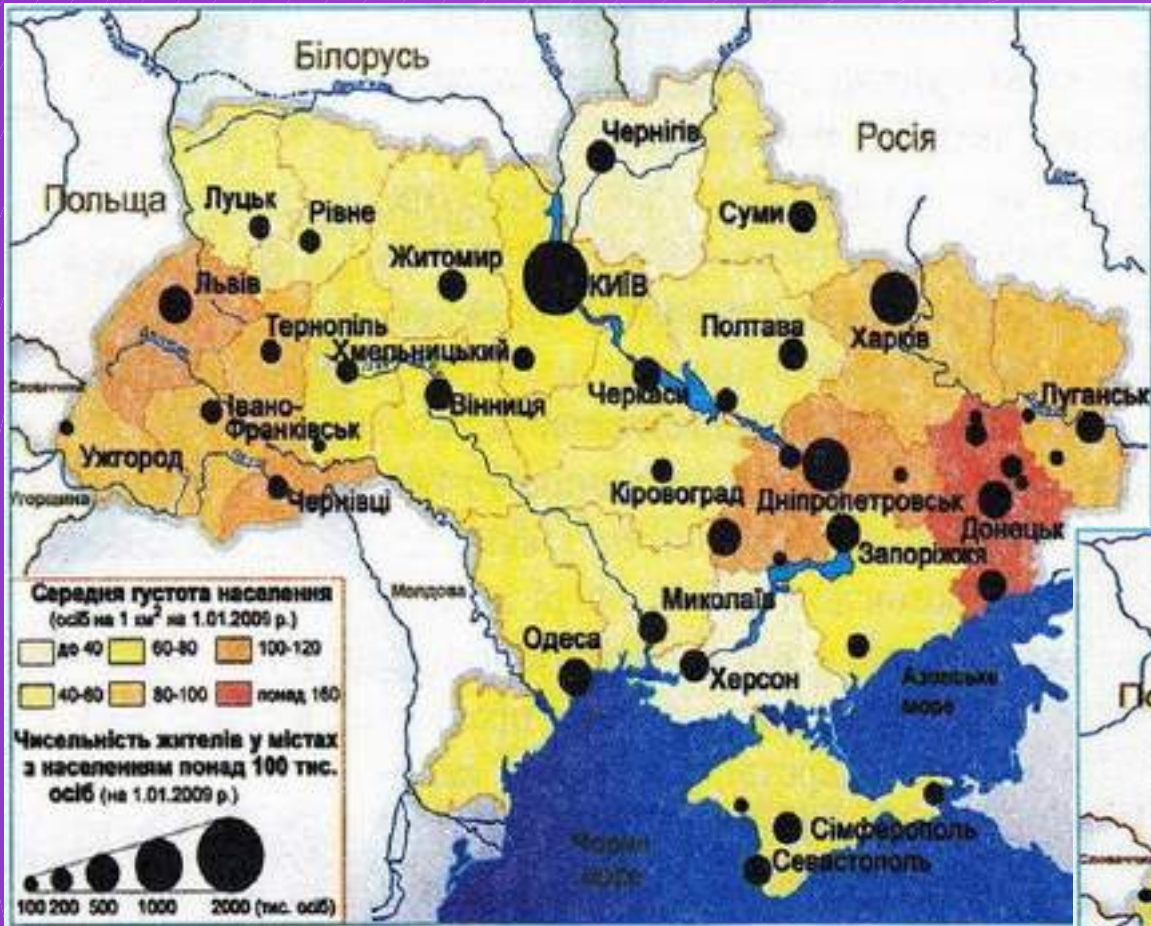
- ▶ Через *політичні причини* в Україні загострилася проблема незаконного в'їзду в Україну біженців з країн Азії.
- ▶ Унаслідок військової конфронтації на Донбасі з 2014 р. виникла проблема внутрішніх біженців із зони бойових дій.
- ▶ Так, з окупованих територій Донецької і Луганської областей вимушені були переселитися в інші частини України понад **1 млн осіб**.

ДЕМОГРАФІЧНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ.

- ▶ **Україна багато чого запозичила щодо проведення демографічної політики, що спрямована на стимулювання народжуваності, із загальноєвропейського досвіду.**
- ▶ **Її основним напрямом є фінансова допомога сім'ям, зокрема жінці як матері та робітниці. Так, для матерів, які народили дитину, держава надає грошову допомогу, забезпечує передпологову відпустку та трирічну відпустку з догляду за дитиною, створює систему кредитування молодих сімей.**
- ▶ **Розвиток системи дошкільної освіти дає змогу жінці працювати.**
- ▶ **Розроблено політику допомоги самотнім батькам.**
- ▶ **Окрім стимулювання народжуваності важливе значення має збереження здоров'я матері та дитини як пріоритет держави.**
- ▶ **Велике значення має громадянська захищеність населення як важливий чинник поліпшення демографічної ситуації.**

СИСТЕМИ РОЗСЕЛЕННЯ. МІСЬКІ ПОСЕЛЕННЯ.

- ▶ **Процес урбанізації в Україні складався з кількох послідовних стадій.**
- ▶ **Перша – власне *урбанізація* – концентрація населення в містах і поширення міського способу життя. Цей процес розпочався в Україні в ХІХ ст. й триває певною мірою донині, хоча темпи урбанізації уповільнилися.**
- ▶ **Рівень урбанізації високий – 69,2 %. Найвищі її показники мають промислові області сходу та центру: Донецька (90,6 %), Луганська (86,8 %), Дніпропетровська (83,5 %), найменші – західні області: Закарпатська (36,8 %), Чернівецька (42,3 %), Івано-Франківська (43,1 %), Тернопільська (44 %), Рівненська (47,4 %), Вінницька (50 %).**
- ▶ **Більша частина міського населення в Україні сконцентрована в 41 великому місті (понад 100 тис осіб). З-поміж них, кількість міст-мільйонерів скоротилася з п'яти до трьох: *Київ* (2,9 млн осіб), *Харків* (1,4 млн осіб) та *Одеса* (1,01 млн осіб).**

- ▶ Є 5 **НАДВЕЛИКИХ** (500 тис. – 1 млн осіб) міст: *Дніпро* (976,5 тис. осіб), *Донецьк* (927,5 тис. осіб), *Запоріжжя* (750,7 тис. осіб), *Львів* (758,5 тис. осіб) і *Кривий Ріг* (639,0 тис. осіб).
- ▶ Через істотний дефіцит робочих місць на селі, недостатній розвиток (або відсутність) побутової та соціальної інфраструктури значна частина сільських жителів тимчасово проживає й працює в містах.
- ▶ Більшість великих міст *багатофункціональні*.
- ▶ У **МОНОФУНКЦІОНАЛЬНИХ** (вузькоспеціалізованих) містах основою для розвитку господарства є певний напрям виробничої або невиробничої сфери.
- ▶ **ВИОКРЕМЛЮЮТЬ МІСТА З ТАКИМИ ФУНКЦІЯМИ:** *багатогалузеві промислові* (Запоріжжя, Кривий Ріг), *вузькоспеціалізовані промислові* (Шостка), *транспортні* (Чорноморськ, Жмеринка), *курортнооздоровчі* (Трускавець, Миргород), *релігійні* (Почаїв).
- ▶ Наприкінці ХХ ст., коли міський спосіб життя (з його забрудненням довкілля, шумом, стресами) вже не влаштовував людей, особливо з високими статками, вони почали залишати центральні райони міст й оселятися в приміській смузі.

▶ Так розпочалася друга стадія урбанізації – **СУБУРБАНІЗАЦІЯ** – процес відтоку міського населення до передмість.

▶ Це явище пов'язують також з дешевою землею для зведення власного будинку в приміській зоні. Внаслідок субурбанізації розвивалася приміська зона та сформувалося 19 *міських агломерацій*, в яких проживає близько 36 % населення України.

▶ Це найбільша форма міського розселення в нашій країні, що формується, коли навколо великого міста або кількох близько розташованих міст (ядра агломерації) виникають міста-супутники та численні міські поселення.

▶ До **МОНОЦЕНТРИЧНИХ** агломерацій належать, зокрема, *Київська* (5,2 млн осіб), *Харківська* (2,2 млн осіб), *Львівська* (1,5 млн осіб), *Одеська* (1,2 млн осіб), *Запорізька* (1,1 млн осіб).

▶ **БІЦЕНТРИЧНИМИ** є *Дніпровсько-Кам'янська* (2,4 млн осіб), *Донецько-Макіївська* (2 млн осіб), *Ужгородсько-Мукачівська* (469 тис. осіб), *Лисичансько-Сєверодонецька* (360 тис. осіб), *Калуш-Долинська* (298 тис. осіб) та інші.

▶ **ПОЛІЦЕНТРИЧНА** агломерація сформувалася на Донбасі.

▶ Нині урбанізація набуває нових форм.

▶ Розпочався процес протилежний субурбанізації – **ДЖЕНТРИФІКАЦІЯ**, тобто реконструкція та оновлення раніше непривабливих частин міста та переїзд до них заможних верств населення.

▶ Внаслідок цього туди направляються інвестиції для розвитку інфраструктури, кредити на придбання нерухомості, зростають середні статки та культурний рівень мешканців.